

Nagy Lajos nápolyi hadjáratai.

(Első hadjárat)

Az aversai véres tragédia (1345 szept. 18.), melynek Nagy Lajos királyunk öccse, Endre herceg esett áldozatul, nagy megdöbbenést váltott ki Európaszerte. Természetesen legközelebből érintette a magyar udvar, hol a mélyen sujtott anya és a gyászbaborult testvér rögtön bosszúra gondoltak. A megrémült pápa, Nápoly hűbérura sietett részvételével enyhíteni a család fájdalmát, az erőshangú válasz azonban vádakát hangoztatott a hűbérúrral szemben is és követelte a kíméletlen megtorlást elsősorban Johannával szemben, kit a magyar udvar -- kétségkívül a nápolyi magyarok információjára -- a gyilkosság értelmi szerzőjének tartott. Nem kevesebbet kért a magyar királyi család, mint Johannának, „a férjgyilkosnak” elítélését, a tróntól való megfosztását és a koronának a magyar Anjoukra való átvitelét. A pápa méltányolta a család felzaklatott lelkiállapotát; a heves vádakra szeliden felelt, s a királyt, a törvények őrét iparkodott meggyőzni, hogy nem ítélkezhet addig, míg vizsgálatot nem tartott és a bűnt bizonyítva nem látta. Megígérte, hogy a vizsgálat megejtésére kiküldi megbízottait, azok jelentése alapján pártatlan ítéletet mond, Nápoly birtokára vonatkozólag azonban semmiféle kötelező ígéretet nem tesz.

A pápával folytatott tárgyalások, Zára szerencsétlen ostroma, a magyaránú előkészületek megtétele, sok időt vettek igénybe, s ezalatt a magyar király hiába várta a pápai biztosok vizsgálatát és az ítéletet. VI. Kelemen pápa pedig tényleg kiküldte Bertrand bíborost, hogy megejtse a vizsgálatot a királynő és a nápolyi királyi család tagjai ellen, s Bertrand de Bauxt, aki kedves volt a magyar udvar előtt, felhatalmazta a többi bűnös ellen való eljárásra. A pápai megbízottak azonban kényes megbízatásukat húzták-halasztolták, ami Nagy Lajos lelkében megerősítette a gyanút, hogy a pápától igazságot nem várhat. Ezért elhatározta, hogy maga áll öccséért bosszút. Tervét nagy körültekintéssel készítette elő.

Elsősorban szövetségesek után látott. Természetesen a pápaellenes táborban nézett először körül, s összeköttetésbe lépett Bajor Lajossal, ki elkeseredett harcot vívott a francia

hatás alatt álló pápasággal. A császár hajlandó volt a királyt bosszúló hadjáratában támogatni, s Nagy Lajos a köztük létrejött szövetség zálogául öccse részére eljegyezte a császár leányát. A másik természetes szövetségésül az angol király, III. Eduard kínálkozott. Most indult meg ugyanis az angol—francia nagy háború, amelyben a pápa, mint francia hazafi, a francia király oldalára állt. Ugyancsak természetes szövetségésnek látszott Szicilia szigetének királya, mert a sziget birtokáért több, mint félszázada folyt a küzdelem a nápolyi Anjouk és az Aragonok között. Szicilia azért is fontos volt a magyar királyra nézve, mert hajóhadával nagy szolgálatot tehetett neki. Végül gondolt még Genuára, mely birtokperben állt Johannával és vetélytársa volt Velencének, Lajos ellenségének. Tervei azonban mind halomra dőltek. A császár meghalt éppen a hadjárat megindítása előtt, az angol király tényleges segítséget nem nyújtott, Szicilia királya olyan árat kért szövetségéért, melyet a magyar király nem volt hajlandó megadni, Genua pedig — főleg a pápára való tekintettel — udvariasan elhárította magától a feladatot, hogy Lajost seregével Apuliába átszállítsa. Mivel Velencével való viszonya nem engedte meg, hogy reá épültsen a király, kénytelen volt a rövidebb tengeri út helyett a hosszabb szárazföldi választani. Ehhez azonban hozadalmas diplomáciai előkészítésre volt szükség, mert biztosítani kellett a sereg szabad átvonulását a sok kényúr és városi köztársaság területén.

Amint a pápa észrevette, hogy Lajos háborúra készül, mindent megkísérelt, hogy ettől visszatartsa, illetőleg vállalkozását megghiúsítsa. Mikor leveleinek nem volt meg a kívánt hatása, egymás után küldte követeit a királyhoz, köztük a magyar Anjoukkal baráti viszonyban álló aquilejai pátriárkát, s felkérte mindazokat, kikről feltételezhette, hogy hatással vannak a királyra, így apósát, Károly morva őrgrofot, majd a császárt, hogy Lajost tartsák vissza a vállalattól. Mivel sikert nem ért el, leveleivel Itália signoréit és köztársaságait kereste fel, emlékeztetükbe hozva XXII. János rendelkezését, mely kiközösítéssel sújtja mindazokat, akik Szicilia királyságát (ekkor Nápoly értendő alatta) megtámadják, valamint azokat, kik a támadónak segítyt nyújtanak vagy bármiben kezére járnak. Lajos helyzete tehát kilátástalannak látszott. Hogy mégis eredményt tudott elérni, az a megváltozott korviszonyokra, az avignoni pápaság tekintélyének mély süllyedésére és a magyar diplomatak ügyességére enged következtetni.

Forrásaink a követek személyére, a tárgyalások menetére bővebb felvilágosítással nem szolgálnak. A paduai krónika például csak ennyit mond: „azután követei útján megnyerte az átvonulási engedélyt Apuliába.”¹ Véleményem szerint az út

¹ *Historia Guillelmi et Albrigetii Cortusiorum* etc. Apud Muratori Ss. t. XXII. p. 295.

eredetileg nem magyar emberek egyengették, hanem egy nápolyi főúr, Giovanni Pipino. Ez a garázda, rabló úr még Róbert király idejében fogságba került, ahonnan csak Róbert halála után Endre herceg közbenjárására szabadult ki. A fogság azonban nem változtatta meg; gögös, kellemetlen ember maradt továbbra is és nagyon sokat ártott védője, Endre herceg népszerűségének. A gyilkosság után ő is jónak látta rögtön menekülni és Nagy Lajosnak hírt adva a szörnyű eseményről, sürgette a bosszút. Valószínűleg őt, az olasz viszonyok ismerőjét használta fel a király, hogy bevezesse az olasz hatalmakkal való tárgyalásokat és Nápolyban iparkodjék híveket szerezni a magyar királynak. A pistoiái krónika éppúgy, mint Gravina Domokos határozottan állítja, hogy Pipino Nagy Lajos udvarában keresett menedéket, s az előbbi szerint ő volt a király követe az itáliai signoréknál.² Ő lázította fel Aquilát, majd visszatért Magyarországra. Ezután még több ízben küldött követeket Nagy Lajos útjának tökéletes előkészítésére és a részletek elintézésére. Velence már 1346 márciusában értesítette a pápát, hogy a magyar király Apuliába készül, de nem tudják még, szárazon-e vagy vízi úton. Állítólag az aquilejai patriárchától kért átvonulási engedélyt, ami szárazföldi útra mutat. Néhány hét múlva arról értesült a köztársaság, hogy a nádor öccse, Geletfia János, Anconában tartózkodik. Velencét nagyon izgatta a dolog, mert nem tudta, ellene vagy Nápoly ellen készül-e a fiatal magyar király. Minden eshetőségre számítva, felszólította Anconát, hogy semmiféle segítséget ne nyújtson a köztársaság ellen a magyar királynak sem élelemben, sem hajóban sem egyébben. Ugyanakkor értesítette a pápai kuriát és a nápolyi királynét is a magyar készülődésekről.³

Johannát megrémítették a magyar készülődésről szóló hírek, s kénytelen volt intézkedéseket tenni, melyekkel a közeledő veszélyt elhárítja. Rendeletet bocsátott ki, melyben értesítette alattvalóit, hogy hitelt érdemlő jelentés szerint „némelyeknek ellenséges gonoszsága” az ország megtámadását tervezi, s átkozott cselszövényeivel annak épségét fenyegeti. Azért az urakat, hűbéreseket felszólítja, hogy adott időben lóval, fegyverrel kellően felszerelve teljesítsék kötelességüket, s az év június 15-én a megjelölt helyen mustrán jelenjenek meg. Egy másik kiáltványában ismét a szárazon és vízen várható támadásról beszél, mustrára hívja fel az érdekelteket, az özvegyeknek és árváknak pedig birtokvesztés terhe alatt kötelességévé teszi a váltásdíj megfizetését.⁴

² *Notarii Dominici de Gravina: Cronicon de rebus in Apulia gestis.* Muratori Ss. XII. p. III. Carducci-Fiorini kiadás. 17–18. l. — *Istorie Pistoresi. Raccolta degli Storici Italiani.* T. XI. p. V. 230 l.

³ *Anjoukori Dipl. EmI.* II. k. 166–67. l.

⁴ *Reg. Ang.* 353. k. 276–77. l. és 354. k. 41. l. (Nápolyi Levéltár).

Majd útasította Ruggiero di Sanseverino marsallt, hogy szerelje fel a népet a magyarok ellen való védekezésre, kik — hír szerint — úgy a tengeren, mint a szárazon nagy felkészültséggel fognak támadni. Kötelességévé teszi a banditák üldözését is, kiknek garázdálkodását nem tartja kevésbé veszedelmesnek a háborúnál. Elrendelte továbbá a várak jókarba hozatalát. Mivel az országban nagy számban voltak német és más nemzetiségű zsoldosok, kik jó pénzért készek az ellenség szolgálatába állni, kötelezte őket, hogy Nápoly, Capua és Aversa környékéről két nap alatt, az ország területéről pedig nyolc napon belül eltakarodjanak. A Márkákba 8 gályát készült küldeni, hogy Nagy Lajos átkelését megakadályozza, s országos főkapitányá Tarantoi Lajost nevezte ki.⁵

Miként Lajos tette, Johanna is szövetségesek után nézett. Így a firenzeieknek emlékezetükbe hozta a köteléket, mely őket elődeihez fűzte, s kérte, hogy adjanak segílyt a magyar király ellen, ki az egyház ellenére előttük éppúgy, mint ő előtte gyanús néppel készül az országot megtámadni. Kísérletezik másfelé is, de tényleges eredmény nélkül.⁶

Johanna helyzete igen nehéz volt. A kincset, melyet nagyatyja hagyott rá, elpazarolta, a Tarantoiakhoz való vonzalmával ellenségévé tette Durazzói Károlyt, a legtehetségesebb királyi herceget, aki az ország báróinak egy részével Johanna ellen fordult és behívta a magyar királyt. Az ország már évtizedek óta fegyveres rablóbandák garázdálkodásának színtere volt, ellenük Róbert sem tudott hathatósan fellépni, mert előkelő bárók álltak velük összeköttetésben és osztoztak a zsákmányon. Johanna uralkodása alatt a helyzet még rosszabbodott. Ő maga szomorú képet fest az ország állapotáról, mikor elmondja, hogy az egyes területek lakói ellenség gyanánt állnak fegyveresen egymással szemben, s felborítják a szomszédos területek nyugalmát is. Bűnbocsánattal akarja lecsendesíteni a vihart, de sikertelenül.⁷

Míg Johanna érthető izgalommal várta a Magyarországból érkező híreket, Lajos király lankadatlan buzgalommal folytatta előkészületeit. A magyar krónika elmondja, hogy Lajos 1347 bőjt közepe táján (márc. 7) nagy pénzüsszeggel elküldte kedvelt híveit (Garai) János veszprémi püspököt és Kont Miklóst, legkiválóbb világi diplomatáját Itáliába. Lelkükre kötötte, hogy útközben mindenkivel barátságosan bánjanak, senkinek kárt ne okozzanak és viselkedésükkel az ő királyi hírnevét be ne mocskolják. Feladatukká tette, hogy Nápolyba érve puhatolják ki azok hűségét és megbízhatóságát, akik őt behívták és

⁵ *Reg. Ang.* 349. k. — Anjoukori Dipl. Eml. II. k. 150. l. (144. sz.); II. k. 151 (147); II. k. 154 (151); II. k. 174 (164).

⁶ *Documenti degli Archivi Toscani.* II. k. 559. l.

⁷ *Reg. Ang.* 351. k. 83. l.

iparkodjanak új híveket szerezni.⁸ A két követnek kétségtelesenül a közbeeső hatalmak számára is volt megbízatása, el kellett háritaniok az utolsó akadályokat, melyek a sereg útjában álltak; különösen az élelmezésre vonatkozólag igyekeztek az egyes urakkal és községekkel megállapodni. Április 24-én érkeztek Ferrarába, hol Obizzo örgróf nagy tisztelettel fogadta őket és kérésük teljesítését megígérte. Május 6-án Peruggiában tartózkodtak, útjuk további folyamáról nincs értesülésünk.⁹ Kétségtelennek kell tartanunk, hogy nem ez a követség érkezett augusztus 4-én Rómába, illetőleg először az aquilai viszonyokról akart tudomást szerezni, s csak azután tért vissza Rómába, hogy ott Cola di Rienzoval tárgyaljon.

Mikor a magyar követek Aquilába megérkeztek, a város már régen felmondta Johannának az engedelmességet és — úgy látszik — 1316 végétől fegyverben állt. A felkelés megszervezője és lelke Lallo Campenescó, Aquila kapitánya volt. Johanna Lallót hű emberei közé sorolta és hogy meghálálja Róbertnek és neki tett hű szolgálatait, őt Henrik fiával és Giovanotto testvérével együtt kamarásokká és familiarisokká tette. Később Montorio grófja lett, de ezt a méltóságot már bizonyára Nagy Lajostól kapta.¹⁰ Johanna nagyon jól tudhatta, hogy Lallo Endre herceg híve és magyarpárti volt, ezért akarta a gyilkosság után kitüntetéssel a maga részére vonni a nagybefolyású férfiút, kinek kezében volt Nápoly egyik kulcsa. Lallo azonban — valószínűleg Pipino útján — összekötetésbe lépett a magyar királlyal, s addig is, míg Magyarországból segítséget kaphatott, Ugolino Trincire, Foligno magyar párti urára támaszkodott.

Ha az aquilai lázadás elszigetelt marad, Lallónak veszett ügye van, tehát úgy ő, mint a magyar párt arra törekedett, hogy a felkelés minél szélesebb körben terjedjen. A legfontosabb volt Caetano Miklósnak, Fondi grófjának csatlakozása, ki az ország északnyugati részét iparkodott kivonni Johanna obedienciája alól. Elfoglalta a tengerparton Terracinát, majd Itrit, s ezzel fenyegette Gaetát is. Johanna Gaeta elfoglalását megakadályozandó küldött ugyan 600 lovast és nagyszámú gyalog-

⁸ *János minorita töredéke*. Chron. Dubnicense. Fontes Domestici. vol. III. c. 157.

⁹ *Diario Graziani* in Arch. Stor. Italiano. s. I. vol. XVI. p. 143. — Chron. Estense. Muratori Ss. XV. 434. — *Marco Battagli* szerint a köve-ek feladata volt „de victualibus et certis dubiosis passis” tárgyalni. *Marcha di Marco Battagli da Rimini*. Raccolta degli Storici Italiani. T. XVI. p. III. 53. — *Storie Pistoresi*. 230. l. — *Historia Misc. Bononiensis*. Muratori Ss. XVII. 404. — Valószínűleg a két követ kötötte meg a trienti Collalto grófokkal a szerződést, melyről Velence 1347. júniusában értesült és felhívta a trevisoi pöcsést, hogy iparkodjék megtudni a szerződés tartalmát. Anjoukori Dipl. Em. II. 227. l. 217. sz.

¹⁰ *Reg. Ang.* vol. 348. p. 29. A Montorio grófságra vonatkozó adat Siciliánál maradt fenn (Suppl. XVIII. vol. Nápolyi levéltár), a reg.-kötet elveszett.

gost, a gróf azonban a királynő csapatát szétverte, mire Gaeta is megnyitotta kapuit. Így egyszerre két helyen lángolt fel a felkelés, az Abruzzokban és a Tirrheni tenger partján s ezáltal a felkelés kezébe jutottak az északról Nápolyba vezető legfontosabb útvonalak. A siker megnövelte a felkelők számát, több főúr is csatlakozott, ligába léptek s a városok közül is több hozzájuk pártolt. Lallo azonban tudta, hogy a királynő seregével mégsem tud megmérkőzni, azért Nagy Lajoshoz fordult segítségért és pénzért, hogy tartani tudja magát, míg a király megérkezik. Hogy a király bizalmatlanságát eloszlassa, fivérét, Janottot küldte hozzá több más úrral kezesül.¹¹ Valószínűleg erre a kérésre küldte le a király János püspököt és Kont Miklóst.

A követek megérkezése nagy örömet okozott Aquilában. Miként említettük, a király nagy összeg pénzt bocsájtott rendelkezésükre, ezen néhány száz zsoldost fogadtak fel és fokozott erővel folytatták a propagandát a magyar ügy érdekében és szép sikerrel. Az Abruzzok több városa: Chieti, Civita di Abruzzi, Popoli Lanciano, Guardia is a magyar párthoz csatlakozott. Mivel Aquino grófja is felkarolta a magyar ügyet, s így Celano vára is a felkelők részén állott, Sulmonát minden oldalról megközelítették és ostrom alá vették. Ugyanakkor a magyar követek levélben beszámoltak királyuknak tapasztalataikról, sőt János püspök személyesen is lefesthette a helyzetet, mert őt később a hadjárat alkalmával Lajos kíséretében találjuk.

Sulmona ostroma megrémítette és tette sürgette Johannát is, hiszen a város elfoglalásával nemcsak egy fontos stratégiai pont birtokába jut az ellenség, hanem légvonalban ez félutat jelent az északkeleti határtól a fővárosig, mégpedig a legfontosabb útvonalak egyikének mentén. Johanna ezért először Cavalcanti Jakabot küldte Aquila ellen, de a vezér az aquilaiak egy kicsapása alkalmával fogságba került, megtizedelt serege pedig felbomlott. Nagy volt erre a kapkodás Nápolyban s végül a királynő kénytelen volt megalázkodni, duzzogó sógorát a Calabriai hercegség ígéretével kibékíteni, aki 2500 lovasal és nagy gyalogos sereggel Sulmona felmentésére indult. Ugyanakkor parancsot küldött Raymond de Baux főkapitánynak, s a justiciariusoknak, hogy fegyvereseiket küldjék az Abruzzok lázadói ellen induló Durazzoi Károly seregébe. (1347. jun. 1.) Sőt még a rablóknak is bűnbocsánatot ígért, ha a herceg vezetése alatt részt vesznek az ország védelmében.¹²

A nápolyi sereg közeledésére az aquilaiak némi veszteséggel visszahúzódtak Sulmonától, mire Károly herceg megnőtt

¹¹ Villani G. XII. 75. — *Historia Aquilana di Boetio di Ranallo. Muratori*: *Antiquitates. etc.* VI. k. 653. s. köv. sorok.

¹² L. *Barthelémy*: *Inventaire chronologique et analytique des chartes de la maison de Baux. Marseille. 1882. 370. l (1292.)* — *Minieri Rircio*: *Notizie storiche tratte da 62 registri Angioni. Napoli. 1877. 17. l.*

seregével Aquila ostromára indult. A város felkészült ugyan az ostromra, a várfalakat a lakosok megerősítették és élelmiszerről is gondoskodtak, a veszély azonban mégis nagy volt, mert az ostromló sereg nőttön-nőtt. A királynő ismételten felszólította a bárókat és feudatariusokat, hogy csatlakozzanak a herceg seregéhez és küzdenek az ellenség ellen, mely Sulmonából kezeseket vitt magával.¹³

A növekvő veszély arra bírta a magyar pártot, hogy Nagy Lajostól újabb segítséget kérjen. A János minoritának tulajdonított krónikatöredék elmondja, hogy a király attól az időtől fogva, hogy Aquilából követeitől megkapta az értesítést, állandóan küldött csapatokat, de nem egy tömegben, hogy meg ne rémítse a lakosságot, hanem hatvanas, százas, ezres csapatokban. Kétségtelenül ez is ok lehetett, hogy fel ne keltse az olasz signorék féltékenységét, azonban a főök az élelmezés nehézségében rejlett. Az 1346—47-ik év inséges esztendő volt Itáliában, Fra Bartolomeo della Pugliola azt írja, hogy ebben az évben olyan drágaság volt, amilyenre nem emlékeznek az emberek. De még pénzért sem lehetett kapni gabonát. „A parasztok bejöttek a városba és az utcákon összeestek az éhségtől... Ezek közt a szegények közt sok ifjút és gyermeket lehetett látni, amint anyjuk karjaiban éhenhaltak“. Ezekről az író, mint szemtanú számol be.¹⁴ Így tehát nagy nehézségekbe ütközött volna nagyobb sereg élelmezése. Különben is a király seregének egy részét, főleg a gyalogságot, olasz földön akarta toborozni, mert ez kevéssé volt költséges, mint a nagyobb seregnek levitele, s amellét a zsoldosok a várváshoz is jobban fel voltak készülve, mint a magyarok.

Már Kont Miklósék után másfél hónappal útnak indította a nyitrai püspököt, Vásári Miklóst, számos magyar úr kíséretében. Ezeket a magyar urakat az Este-krónika felsorolja ugyan, de neveiket úgy elferdíti, hogy alig lehet néhányra ráismerni. Így Treutel Miklós pozsonyi ispán, Sóvári Sós László, a királyné asztalnokmestere és Bebek György jelenléte olvasható ki biztosan a krónikából.¹⁵ Apostolok oszlása táján (jul. 15.) ismét újabb csapat indult Nápolyba.

Vásári Miklósék éppen jókor érkeztek. Több mint 1000 lovaszt fogadtak szolgálatukba és nagy számú gyalogságot, ami Aquila önbizalmát erősen felfokozta. Érkezésük valóságos ün-

¹³ *De Lellis*: Notamenta. X. k. 464. l. (Nápolyi levéltár.).

¹⁴ *Chron. Dubnicense* I. h. 158. c. — *Historia Misc. Bononiensis*. 404. l.

¹⁵ *Chron. Estense*. 442. l. — Lásd erre vonatkozólag Pór A.: Nagy Lajos. Magy. Tört. Életr. VIII. k. 145. l. 1. jegyz. — G. Villani a magyarországi érsek és Magyar Miklós úr érkezéséről beszél, kik májusban vonultak be Aquilába. Tudtunkra Nagy Lajos érseket nem küldött le Nápolyba, a Magyar melléknevet pedig az olasz történésírók nagy előszeretettel tették a Miklós név elé. Itt egész bizonyos, hogy a nyitrai püspököt és Treutel Miklóst kell érteni, kik Ranallo szerint tényleg május 10-én vonultak be a városba.

nap volt a városban. Az emberek ünnepi ruhába öltözködtek, fejüket virágkoszorúkkal díszítették és nagy lakomát csaptak. Az aquilai krónikás, Boezio, épen a piacon ácsorog, mikor az egész város odagyülekezik és nagy örömmel üdvözlí a bevonuló lovasságot, mely „Eljen Magyarország királya!” kiáltással közeledik. Velük jön Lallo magasra emelt zászlóval. Ez a megerősödött sereg ment aztán Sulmona ostromára. A város tartotta magát, mígnem Lallo elvágta a vizét, mire Sulmona késznek nyilatkozott a hódolásra, ha 20 napig nem kap segílyt. Ekkor történt, hogy a királyné először Jacobo de Cavalcantibus vezetése alatt küldött haderőt Aquila ellen, ennek kudarcra után pedig Durazzo Károlyra bízta a város megbüntetését. Károly kiváló katona hírében állt, a várost azonban nem tudta elfoglalni. Az aquilaiak nemcsak megadni nem hajlandók magukat, hanem gyakori kicsapásaikkal nagy veszteséget is okoztak az ostromlóknak. A sikertelenség különben is bomlasztó hatással volt a seregre, melyről Gravinai Domokosnak épen nem volt jó véleménye. Azt mondja a kortárs-író, hogy sok díszes fegyverzetű lovag volt ebben a seregben, „de a harcban ezek kevésbé voltak bátrak. . . Az a szokásuk ugyan is a nápolyiaknak, hogy mindenütt és mindig fészülködnek, asszonyok módjára arcukat pepecselik, nincsenek hozzászokva fegyver alatt feküdni, hanem puha tollas ágyban.“ Elképzelhetjük, hogy az elpuhult gyáva nemességnek nem volt inyére a tábori élet; mikor harcolni kellett volna, megfutottak és belegség címén és egyéb ürügyek alatt hazaszökdöstek.¹⁶ Fokozta a zavart, hogy a város ismét segítséget kapott. Említetjük, hogy július közepe táján ismét újabb csapat indult Magyarországból Nápolyba. Krónikáink erről a csapatról semmi közelebbit nem mondanak, ellenben a jól értesült G. Villani szerint a csapat vezetője a pécsi püspök volt, ki 200 magyar és német katonával jött Itáliába. Azonban bőven hozott magával pénzt is és útközben a signorek támogatásával annyi zsoldost fogadott szolgálatába, hogy Folignoba érve az ő és Trinci úr vezetése alatt mintegy 1000 ember lehetett. Villani számítása szerint Aquilába és a királyság egyéb részein szintén körülbelül 1000 ember volt a magyar király zsoldjába, s így 1347 nyarán Nagy Lajosnak 2000 harcosa állt a magyar ügy szolgálatában.¹⁷ Az ostrom már harmadik hónapja húzódott, a hűbéri szolgálati idő lejárában volt, zsoldra nem számíthatott a nápolyi sereg, a kudarcok napirenden voltak, s a bomlás rohamosan fokozódott. Kapóra jött hát Károly hercegnek, mikor augusztus végén értesült Johanna és a Durazzoiak előtt gyűlölt Tarantói Lajos házasságáról, valamint arról, hogyan ját-

¹⁶ Gravinai Domokos műve i. h. 29. l.

¹⁷ G. Villani: Cronica, Bibl. classica Italiana. Trieste. 1857. XII. l. 71. 75. 89. c.

szotta őt ki a királynő a Calabriai-hercegséggel. A hír vétele után megmaradt seregét feloszlatta és hazatért.

Aquilára is jókor jött az ostromzár feloldása, mert az ellenség zölden lekaszáta a vetést, a városban éhség kezdett dúlni és a zsoldoskatonaság lázongott. Nagy energiával helyreállították a városban a rendet, mikor megérkezett a Nagy Lajos szolgálatába felfogadott híres zsoldosvezér, a német Werner. Az ő érkezésével újra felborult a városban a rend. Zsoldosai garázdálkodtak, raboltak, sőt gyilkoltak is. Többek között megöltek egy jó magyar vitézt is. A magyar vezér bosszút akart állni meggyilkolt emberéért, Werner és németjei azonban fegyvert fogtak, hogy a magyarokat lemészárolják, Aquilát kirabolják s lerombolják. A városban nagy rémület okozott a hír, Lallo azonban közbelépett s ügyes diplomáciájával sikerült elhárítani a veszélyt, mely nemcsak a várost, hanem az egész magyar ügyet fenyegette. Helyreállította a békét, sőt a csapatok felett mustrát is tartott.¹⁸

Nagy Lajos a jó hírek hatása alatt iparkodott befejezni készülődését, Mindenszentek napja körül útnak indította Gelfia Miklós nádort is egy nagyobb számú csapattal, majd maga is útra kelt.

*

A magyar király minden intézkedést megtett, hogy távolléte alatt az országot meglepetés ne érhesse. Leginkább a tátaroktól kellett tartania, de ezek közt nagy mértékben pusztított most a pestis és tevékenységüket teljesen megbénította. Eről az oldalról biztosítva, a kormányt bölcs anyjának kezébe tette le és megindult seregével Budáról. G. Villani szerint, ki horoskopot is állított e napra, Lajos november 3-án, szombaton napkelte előtt egy órával indult útnak, 1000, vagy még több válogatott lovaggal, sok báróval és nagy kincsekkel. János minorita szerint Szent Márton ünnepén, vasárnap indult utnak a király. Mivel a nádor Mindenszentek napja körül kelt útra, valószínű, hogy néhány hét különbség volt az ő és a király indulása közt s így inkább a magyar forrás tudósítását fogadjuk el. Novemberben egymás után két Szent Márton van, 1347-ben Szent Márton püspök ünnepe esett vasárnapra, tehát ekkor indult el a király november 11-én.¹⁹

Elfogadhatjuk G. Villani adatát a csapat számára vonatkozólag. Az olasz krónikák adatai általában megegyeznek a Villaniéval. Valóban 1000—1200 emberrel indulhatott Lajos, s ez a szám útközben némileg megduzzadt a csatlakozókkal és a zsoldosokkal. Gyalogságot aligha vitt magával, mert, mi-

¹⁸ *Buccio di Ranallo* 1. h.

¹⁹ *G. Villani*. XII. 107. — *János minorita* töredéke: *Chron. Dubn. c.*

ként említettem, ez inkább zsoldosokból került ki, s útközben helyenkint egy napra olyan nagy menetteljesítmény esik, hogy gyalogos csapatot nem lehet feltételeznünk. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy egykorú író leírása alapján elképzelhetjük, hogy milyen lehetett Nagy Lajos hadserege. Villani Máté ugyanis beszámol a magyar katonáról, felszereléséről, táborozásáról s közben alig tudja elnyomni bámulatát a magyar hadi szervezet tökéletessége felett. Azt mondja, hogy minden főúr és község tudja, mennyi katonát kell kiállítania, s azért a mozgósítás a király felszólítására késedelem nélkül megtörténik. A katonák két vagy több lóval rendelkeznek, s fel vannak szerelve támadó- és védőfegyverekkel. Támadófegyverük az íj és a nyíl, védő fegyverül hosszú kardot visznek magukkal. Vért gyanánt bőrzekét viselnek, melyet jól bekennek, s rá több ruhadarabot öltenek, úgyhogy már maga a ruha védelmet nyújt. Fejükön ritkán viselnek sisakot, hogy a nyilazásban ne gátolja őket. Lovukat rendszeren fűvel és szénával táplálják, szemes takarmányt inkább csak a keleti vállalkozásokban visznek magukkal, mikor nagy pusztaságokon kelnek át. Ilyen alkalmakkor sátor nélkül a szabad ég alatt alusznak, s a nyereg szolgál nekik vánkosul. Ló és lovas hozzá van szokva az idő viszontagságaihoz. Különösen érdekes Villani előadása az élelmezésre vonatkozólag. Nem bízzák magukat a véletlenre, hanem bizonyos konzerv-félét visznek magukkal, s ha friss táplálék nem akad, azzal élelmezik magukat. Igen sok szarvasmarhát hízlalnak, melyeket levágnak, húsukat nagy üstökben megsütik, besózzák, lecsontolják, kemencékben megszáritják és száraz, finom porrá zúzzák. Ha olyan helyen járnak, hol nem jutnak élelemhez, ebből a húsporból, melyet nagy kosarakban visznek magukkal, bizonyos mennyiséget dobnak a forróvízbe, az megdagad, s kevés kenyérral megeszik, s ez az étel igen tápláló. Itáliában azonban, hol kenyeret, bort és friss húst kapnak, unják ezt az ételt, melynek örülnek a pusztában.²⁰ Ami a sereg létszámát illeti, arra nézve nincsenek biztos adataink. Annyi bizonyos, hogy Kozics számítása, mely szerint maga a hazánkból Nápoly ellen indított sereg 30.000-nyi lehetett, s az önkéntesek és idegen zsoldosok csatlakozásával ez a szám 40—45.000 főre szaporodott, teljesen kizárt dolog. Miként láttuk, Villani szerint 1347 nyarán körülbelül 200, lehetett Nagy Lajos harcosainak a száma. Maga a király mintegy 1000 lovaggal indult útnak, a nádor csapatát sem becsülhetjük többre 1000—2000 embernél. Ha ehhez a számhoz hozzávesszük az önként csatlakozott lovagokat, 5—6000 főre tehetjük a levitt sereget. A zsoldosok számát szintén nem becsülhetjük többre 5000 főnél — ez is óriási pénzbe került — s így a felkelőkön

²⁰ M. Villani vl. 54.

kívül 10—12.000 emberből álló sereget feltételezhetünk. Az akkori viszonyok között ez is számottevő, pedig a magyarpárti csapatok is szép számmal le ettek. Ezzel szemben Johanna Durazzo Károly vezetése alatt nem tudott 2500 lovasnál és pár ezer gyalogosnál többet kiállítani. Ezen kívül számításba kell vennünk, hogy a magyar csapatok harci értéke sokkal nagyobb volt a nápolyi katonaságénál, s pénz hiányában a királynő nem igen emelhetett zsoldosokkal serege harckészségét és értékét.²¹

A nádor csapatával pár héttel megelőzte a királyt, s kétségtelenül feladata volt, hogy ura elől az utolsó akadályokat is elhárítsa. Újáról csak annyit tudunk, hogy Velence 10 napra megadta neki és csapatának területén a szabad átvonulást, de hivatalnokainak felkérére kötötte, hogy Treviso és a várakba a csapatot be ne bocsássák, csak a nádort néhányadmagával, hogy veszélyt ne hozzanak az erődökre.²²

Krónikáink nem határozzák meg a király útját a határig. Valószínűleg a rendszeren használt útvonalon haladt: a Balaton nyugati vonalán Csáktornya irányában. János minorita a király megindulásáról szólva, egy homályos mondatot iktat közbe. „De hogy ellenségei csellel, vagy ravaszsággal valami akadályt ne gördítsenek eléje, az ország határáig ismeretlenül és csak néhány emberével utazott“. Az ellenség, melynek cselvetéseire számított, Velence lehetett, de érthetetlen, hogy miért éppan az országban kellett tőle tartani, az ország határán kívül ellenben mikor Velence birtokához közeledett, biztonságban érezte magát. Valószínűleg egy darabon a Dráva völgyében haladt, majd lekanyarodott *Cillinek*. A vár ura nagy tisztelettel fogadta a királyt, szövetséget kötött vele és sok derék német és osztrák lovag csatlakozott hozzá, kik híven követték őt útján. Így tehát megnövekedett sereggel folytatta útját.²³

Van forrás, mely Lajosnak Trientben való tartózkodásáról is tud, ezt azonban nem fogadhatjuk el hiteles értesítésnek. Lett volna értelme a trienti kitérőnek abban az esetben, ha a király teljesen el akarta volna kerülni a velencei területet és az Etsch völgyén ereszkedett volna le Veronának. Ez azonban nem történt meg. November 26-27 körül már *Udinében* találjuk a magyarokat s innen *Sacilebe* folytatták útjukat. Mindkét hely az aquilejai patriarchatushoz tartozik s annál a baráti viszonynál fogva, melyben a patriarchák a magyar Anjoukkal voltak, Lajos a patriarchatus területén a legszívesebb fogadtatásra talált. Pedig — miként említettük — a pápa el-

²¹ Kozics L.: Nagy Lajos nápolyi hadjárata. Hadtört. Közlemények. III. évf. (1890) 385. l.

²² *Anjoukori Dipl. Eml.* II. 239 (228). A kiadó itt Kont nádorról beszél, holott a nádor Geletfia Miklós volt.

²³ *Chron. Dubnicense.* 158. c. 149. l.

tiltotta a fejedelmeket és városokat, hogy a király útját elősegítsék, Velence pedig iparkodott a patriárchát Avignonban minél jobban beárulni. Velence nem tudta, milyen álláspontot foglaljon el Lajossal szemben. Nyíltan nem akart vele szembehelyezkedni, viszont szerette volna a hadjáratot meghiusítani, mert reá nézve nagy veszélyt jelentett Nápolynak és Magyarországnek egy kézben való egyesítése. Egyrészt ugyanis Nápollyal való kereskedelmi összeköttetését féltette, másrészt a magyar siker az Adria uralmát veszélyeztette volna. Végül elhatározták, hogy ünnepélyes követséget küldenek a királyhoz az ellentétek elsímítására és béketárgyalás céljából. A király azonban kimentelle a köztársaságot nehéz helyzetéből, mert Laczkfi István tanácsára a követekkel nem állt szóba és Velence területét — csak az északnyugati csücskét érintve — igyekezett elkerülni.²⁴

Nagy Lajos, miután a patriárchával megújította a szövetséget, Friaulon keresztül haladva paduai területre lépett. Carrara Jakab kémei útján értesült a király közeledéséről s kijelentette, „hogy szolgáljuk a magunk és mieink javát, barátságosan eléje megyünk a nagy királynak.“ Fegyvertelen katonákkal fogadta vendégét, meghívta fővárosába, Paduába, de a király a meghívást elhárította magától s csak *Cittadellában* pihent meg (dec. 3.). Carrara úgy látszik, nagy seregbe számított, mert kedveskedni akarván a királynak, óriási élelmiszert halmozott fel, pedig a krónikás még mindig csak körülbelül 1000 emberre teszi a csapat létszámát. Ugy tünt fel az olaszok előtt, hogy a király békés emberként akar átvonulni nem seggel, hanem királyhoz illő kísérettel.²⁵ Az urak a legtöbb helyen gondoskodtak a sereg ellátásáról, de vásároltak is a katonák élelmiszert s mindennek megfizették a becsületes árát.

Lajos Cittadellából december 4-én *Vicenzába* vonult, hol Alberto della Scala és Mastino természetes fia, Fregnano mentek fogadására. Másnap a Scalak székvárosába, *Veronába* vonult be, hol maga Mastino fogadta, gazdag ajándékokat nyújtott át neki és fényes ünnepségeket rendezett tiszteletére. Itt egy kissé megpihent a király, s itt fogadta a signorék, városok követeit, kik hódolatukat mutatták be.²⁶ December 8-án indult ismét útnak s Castello di Ostigliánál átkelve a Pón Mirandolán át — Ferrara elkerülésével — megérkezett *Modenába* (dec. 10.).

²⁴ *Anjoukori Dipl. Eml.* II. k. 244 (229), 248 (230), 249 (231) és 253 (234). — *János minorita* I. h. 159. c. — A patriárcha fogadásáról: *Demum eodem domino rege transeunte ad partes Apulie prima vice et faciente transitum per partes Foroiulii cum quanta reverentia quantaque iocunditate per dictum dominum Bertrandum susceptum fuit, non abstinet dicere.* „*Austro-Friulana. Fontes rer. Austr. Dipl.* XL. 146—64. l.

²⁵ *Hist. Cortustorum.* I. h. 925. l.

²⁶ *Chron. Estense. Muratori Ss.* XV. 444—45. l.

Az őgróf mintegy 6 mérföldnyire ment eléje, a király közelében leszállt a lóiról, a király azonban újra felültette s maga mellé hívta. Így vonultak be a városba, hol Obizzo őgróf a város költségén vendégül látta Lajost és kíséretét s a királynak három skarlát takaróval letakart lovat adott ajándékba, a veszprémi püspöknek szintén ajándékozott egy lovat.²⁷

11-én ebéd után útnak indult a sereg *Bologna* felé. A krónikás most már 3700 emberről beszél, ami valószínűleg túlzás. Utközben csatlakoztak a királyhoz, zsoldosokat is fogadott fel, azonban nem hihető, hogy hirtelen annyira megnövekedett volna serege. Igaz, hogy az Egyházi Állam területén szándékozott átvonulni, hol ellenállásra is számíthatott. Az őgróf elkísérte a királyt a *Ponte di Sant' Ambrogio*-ig, hol *Bologna* signorja, *Jacopo dei Pepoli* fogadta. *Mantova*, *Reggio* urai közül *Filippo Gonzaga* jött eléje mintegy 100 lovassal és körülbelül 200 gyalogossal, gondoskodott a sereg ellátásáról s elkísérte a királyt *Apuliába*, hol március 5-ig maradt szolgálatban.

Bolognából, hol *Pepoli* gondoskodott a seregről, *Castello San Pietroba* vonultak. *Mattheus de Griffonibus* krónikás *Lajos* seregét *Bolognában* 2000 főre teszi, ami megerősíti fentebb hangoztatott véleményünket.²⁸

A király *Castello San Pietroban*, hogy kimutassa a *Pepolik* iránt háláját, lovaggá avatta *Zerra Pepoli* fiát, *Matteot*.²⁹

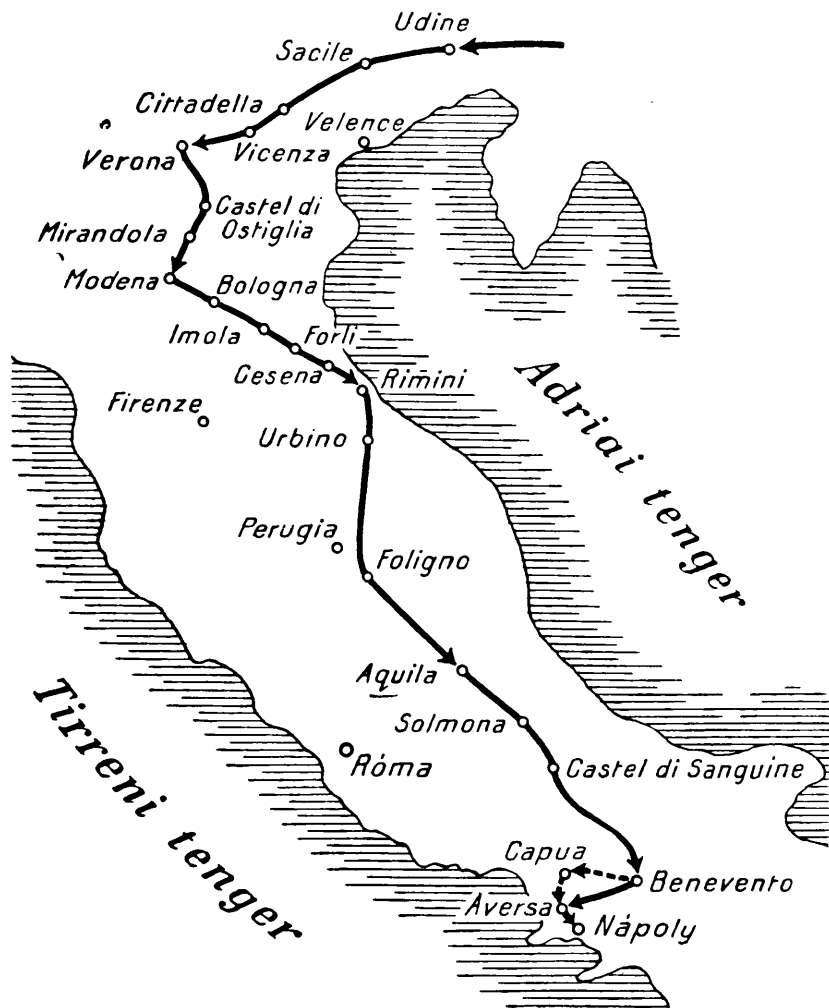
A király követi útján tiszttában volt az olasz signorék állásfoglalásával és így elkészült rá, hogy *Romagnában* az egyház nevében kormányzó urak egyike-másika részéről ellenállásra számíthat. Ezért *Castello San Pietroból* kiindulva seregét harcra kész állapotba helyezte, s karddal a kezében haladt annak élén. Számításában nem is csalódott. Bár a signorék nagy része itt is tisztelettel fogadta és támadásban nem volt része, de *Imola* és *Faenza* kapui zárva maradtak előtte, s *Imolában* csak a külvárosban szállhatott meg, *Faenzát* pedig elkerülte. Egyébként természeti akadályokkal nem kellett küzdenie, hiszen most már a rómaiak híres útján, a *Via Aemilián* haladt. Mikor *Forli*hoz közeledett, ennek ura, *Francesco degli Ordelaffi* ment eléje mintegy 200 lovassal és 1000 gyalogossal. A királyt vendégül látta seregével együtt, s a 3 (?) napon át, míg a király *Forliban* tartózkodott, egymást érték a fényes ünnepek, tánc-

²⁷ *Hist. Misc. Bononiensis-Muratori* Ss. XVIII. k. 408. l. — *Chron. Estense* 444—45. l. — Nagy Lajos később hálás köszönetet mondott a mantuai hercegnek a szíves fogadtatásért, melyben őt és csapatát részesítette. Öváry L.: *A Magy Tud. Akad. tört. bizottságának oklevélmásolatai*. Budapest. 1890. I. f. 46. l. (52. sz.)

²⁸ *Chron. Regiense. Muratori* Ss. XVIII. 6°. — *Breve chron. monasterii Mantuani S. Andree. Raccolta degli storici Italiani*. T. XXIV. P. XIII. 8429—32. s.

²⁹ *Mathaei de Griffonibus: Memoriale etc. Muratori* Ss. XVIII. p. II. 56. (Új kiadás). *Chron. Mutinense, Muratori* Ss. XV. 611.

multságok. Lajos itt is azzal róttá le háláját, hogy Ordelaffit két fiával, Jánossal és Lajossal együtt, valamint más romagnaiakat a firenzei Pazzino Donatival együtt lovaggá avatta. Ennél kedvezőbb dolgot nem cselekedhetett volna, mert a kis signorék tekintélyük emelésére nagyba vették, ha egy ilyen hatalmas király kezéből kapják meg a vitézi övet. A lovagi méltóságra való törekvés különben is hasonló volt korunk címkórságához, s még a kereskedők is iparkodtak a lovagi díszet megszerezni. Az ünnepekre összegyűlekeztek a szomszédos

Nagy Lajos útja Udinetől Nápolyig

urak is, így Riminiből a Malatesták, Ravennából Bernardino da Polenta és az Ubaldinik.

Még eronában volt Lajos, mikor a firenzei tanács ünnepélyes követség küldését határozta el. A követségbe a nép 10 kiváló képviselőjét választották be, míg a nemességet mellőzték, ami neheztelésre adott okot. A követek a község rendelkezésére hármas prémiummal bélelt skarlát ruhába öltöztek, minden követ 2—3 díszruhás kísérőt és kétszínű csikos egyenruhás csatlósokat, valamint udvari lovagokat vitt magával, úgyhogy az egész küldöttség száma megközelítette a százat. December 11-én indultak ki Firenzéből, s a királyt Forliban érték. Lajos nagyon szívesen fogadta a követséget s maga mellett tartotta, míg Folignoba nem ért.

Elhagyva Forlit, Ordelaffi 300 lovassal és 500 jól felfegyverzett gyalogossal a királyhoz csatlakozott, elkísérte őt Aquilába, s csak március végén tért vissza.³⁰ A legközelebbi állomás Cesena volt, honnan 16-án ért *Riminibe*. Itt a város ura, Malatesta hódolt neki. 17-én fényes ünnepségek között ütötte lovagokká Malatestát, kit ezért neveztek el Ungaronak és Masio da Petramalat. Ebédelni *Monte Fioreba* ment a király, majd folytatta útját *Urbino*ba.

Urbinoból december 20-án ért *Folignoba*. A város ura, Lajos lelkes híve, Ugolino da Trinci nagy tisztelettel fogadta a királyt, ki két napot és egy éjjelt töltött Folignoban, hol Perugia 10 követe útján mutatta be hódolatát. A szokásos lovaggá-ütés itt sem maradt el. Többek közt feldíszítette a király a vitézi övvel a peruggiai Francesco da Monte Melinót két fiával együtt, valamint — saját kérésükre — a firenzei követek közül is hármat.

Folignoból gyors menetben indult Lajos *Aquila* felé, mert a karácsonyi ünnepeket ott akarta tölteni. Közeledése nem érte váratlanul Johannát. A pápa már régén jelezte a királynőnek Lajos jövetelét s kifejezte aggodalmát a királyi család sorsa felett. Ő — a pápa — még egy kísérletet tesz a királynál, s e célból Bertrand bitorost küldi hozzá. Kéri Kelemen Johan-

³⁰ *Hist. Misc. Bonon.* i. h. 408 l. — *Annales Cesenates.* Muratori Ss. XIV. 1178-79. l. — *Annales Foroliviensis* Muratori. XXII. 186. — G. Villani XII. 108. c.

A magyar királynak egyes állomásokon való tartózkodására nem egyöntetűek a források, azért a legvalószínűbb adatot fogadtam el. Így is lehetetlen, hogy Forliban 3 napot töltött volna Lajos, mert a Forli—Rimini távolságot a megmaradt időben nem teheték meg. Általában nagy teljesítményt nyújtott a magyar csapat, átlag 30—35 kilométert naponként, sőt helyenkint többet is. Bár Lajos általában a kitűnő utakat választotta — nagyrészüek ma is autóút — mégis el kell fogadnunk Kozics fellevését, hogy időnkint a király elvált csapatától, kíséretével előrement, s úgy várta be az állomáson seregét. (Kozics, i. h. 390. l.) Az udinei megérkezésre sem vehetjük fel a krónikában említett dec. 1-i dátumot, mert a hatalmas útát Udine—Sacile—Citadella közt 2 nap alatt megtenni lehetetlenség.

nát is, hogy hatalmazza fel a bíborost a Lajossal való tárgyalásra. Tényleg Folignoban érte a királyt Bertrand bíboros, aki iparkodott lebeszélni Nápoly megtámadásáról és a bosszúról. Figyelmeztette egyszersmint XXII. János hullájára, melynek értelmében a királyság megtámadójára egyházi kiközösítés vár. Lajos hidegen felelt. A bosszúról nem mond le, az egyház érdekét sérteni nem fogja, Nápoly elfoglalásával jogos örökségét veszi birtokába. „Az igazságtalan kiközösítéssel nem törődik, mert Isten, aki nagyobb a pápánál, tudja, hogy vállalata igazságos.” Ezt G. Villani megbízható forrásból merítette, az egyik firenzei követőtől hallotta, kinek viszont Folignoban a pápai követ panaszolta el.³¹

A magyar zarándokok gyakran felkeresték Rómát s azt lehetett volna várni, hogy Lajos is ezt a megszokott utat választja, de e helyett kerülő úton ment Nápolybe. Ennek több oka van. Ekkor még nem akarta a guelf-párt érdekében erősen exponált Firenzét és Sienát kellemetlen helyzetbe hozni a területükön való átvonulással, másrészt Aquila, a magyar párt főfészke nagyon kiesett a római útból. Volt azonban még egy harmadik, fontos ok is: Róma ekkori helyzete. Csak az imént, 1347 májusában történt, hogy az addig névtelen, alacsony származású Cola di Rienzo kezébe került Róma kormányát. Első sikerei, nagyhangú kijelentései nagy tekintélyt biztosítottak neki. Az antik római köztársaság restaurátorát látták benne, ki az avignoni fogság idején lezüllött, tekintélyét veszített várost ismét a világ központjává, mindenek bírájává teszi. Nagy Lajos is olyan hatalmat látott benne, mellyel számolnia kell. Maga Cola írja, hogy megjelentek előtte Joharnának követei és az Aquilában tartózkodó magyar király biztosai, s felkérték őt, hogy ítélkezzen a két uralkodó viszályában. Cola azonban nem mert állást foglalni. Előtte az Unita Italia lebegett Róma vezetése alatt, szerette volna Johannát koronájától megfosztani, de gyengesége tudatában nem mert a pápával szembehelyezkedni. Sőt, hogy a pápa kegyét megnyerje és talán a Johannától küldött ajándékok hatása alatt is denunciált. A pápát figyelmeztette, hogy a Campagna grófjának testvére, Angelo di Monteleone, négy zászlóalj lovassal Aquilába vonult Lallo és az ott lévő magyar csapat segítségére s az egyház ellenére. „Vegye fontolóra Szentséged — mondja levelében — vajjon illik-e ilyen viselkedés tisztjeihez?” Sohasem felejt el kiemelni, hogy ő elutasító álláspontot foglalt el Nagy Lajossal szemben. Augusztus 5-én jelzi a pápának, hogy előző nap megjelentek nála a

³¹ A vonulásra vonatkozólag l. *Chron. Ariminense*. Muratori. XV. 901. — *Marcha di Marco Battagli da Rimini*. Raccolta degli storici Italiani. T. XVI. P. III. 34. — *Diario del Graziani*. i. h. 146. l. — *Cerasoli*: Clemente VI. e Giovanna 1. etc. Arch. stor. Nap. v. XXI. 681 (1591. sz.). — *Villani* G. XII. 107, 108. c.

magyar király követei s a város területén 1000 lovas toborzására kértek engedélyt és ennek ellenében a király hajlandó ságát zsoldján 500 lovast bármikor rendelkezésére bocsájtani. Ő azonban ezt visszautasította s Johannának kedvezett s kedvez a jövőben is a pápa iránt való tiszteletből. Caetano Miklós fondii gróf, Nagy Lajos párhíve ellen hajlandó sereggel menni s kéri a pápát, gondoskodjék grófságáról. A valóságban sem Nagy Lajos ellen nem mert nyíltan fellépni, sem a fondii gróf ellen hadat vezetni, hiszen egész uralma kártyavár volt, mely bármely pillanatban összedőléssel fenyegetett.³²

1347 októberében még egy magyar követség jelent meg Rómában s három kérést adott elő. 1.) Kérte a tribunt, hogy ő és a római nép ítélkezzék Endre herceg meggyilkoltatása ügyében; 2.) a király felajánlotta Colának és a római népnek barátságát s 3.) átvonulási engedélyt kért Róma területén s a király kezességet vállalt, hogy semmi kárt nem tesz sejege. Erre Cola — állítása szerint — azt felelte, hogy az igazságszolgáltatást nem tagadják meg, barátságát nagyrabecsülik, de ligát a pápa parancsa és a barátságos városok hozzájárulása nélkül nem kötnék. A fegyveres átbocsájtás ilyenformán nem történhetik meg. Ugyanakkor azonban Cola figyelmeztette Kelemen pápát, hogy campagnai és patrimoniumbeli tisztjeinek viselkedése előbb-utóbb mégis behajítja a Nagy Lajossal való szövetségbe. Erre azonban nem került sor. Lajos a kétszínű tribunnal többé nem állt szóba, Rómát elkerülte, Cola pedig nemsokára menekült onnan.³³ Hiába kereste fel Nápolyban a királyt, Lajos nem volt hajlandó érdekében fegyvert fogni. A tribun tragédiája tulajdonképpen abban áll, hogy a pápa jöndulatának megszerzéséért eljátszotta a hatalmas király pártfogását s ugyanakkor Kelemen mégis meggyanúsította a Nagy Lajossal folytatott titkos tárgyalásokról. Hasonlóképpen megvádolta a pápa a magyar királyt is, hogy támogatja a kalandort, ezen igen megbotránkozott és Károly császár közbenjárásával akarta Lajost a tribunnal való további összeköttetéstől visszattartani.³⁴

³² Cola tévesen írja, hogy „vicarios regis Ungarie Aquile permanentis,” mert Nagy Lajos még nem volt Itáliában. Valószínűleg ez a másoló hibája lesz s „vicarios . . . permanentes”-t kell érteni. *Epistolario di Cola di Rienzo a cura di Annibale Gabrielli*. Roma. 1890. VIII. levél, 25. l. — Cola koronáztatása után kihirdette, hogy engedélye nélkül senki se merészeljen Róma területén katonát szedni. Ekkor érkeztek hozzá a magyar követek, Miklós nyitrai püspök és Treutel Miklós több úrral, hasonló kéréssel. *Chron. Estense*. 442. l.

³³ *Epistolario di Cola di Rienzo*. XV. lev. 76. l. (okt. 11. ről). L. még *Rodocanachi*: Cola di Rienzo etc. Paris. 1883. 105. l. és *La vita di Cola di Rienzo scritta da incerto autore nel sec. XIV*. Ed. Zefirino Re Cesanate. Forlì. 1828. 117. s. köv. II.

³⁴ *Anjoukori Dipl. Eml.* II. k. 235 (225) és 251 (233) II.

Nagy Lajos már Veronából jelezte közeledtét Aquilával, s ez a hír nagy örömet okozott a városban, trombiták harsogtak, a nép mulatságokat rendezett, s a várost kivilágította.

Buccio di Ranallo mint szemtanú számol be Nagy Lajos bevonulásáról Aquilába. Ez a bevonulás dec. 2-án ment végbe. A király nem öltött királyi palástot, sem királyi öltözetet nem viselt, fején nem hordott koronát, hanem egyszerű vitézként vonult serege élén. A nép lelkesen fogadta, s a király kegyesnek mutatkozott. A karácsonyi ünnepek alkalmából ajtatosan résztvett a misén és 4 uncia aranyat ajánlott fel az oltáron.³⁵

A király aquilai tartózkodását felhasználták az urak és városok, hogy részint személyesen, részint követek útján mutassák be neki hódolatukat. Hűségesküt tettek Celano grófja, Loreto grófja, Sanvalentino gróf, Napoleone d'Orso, s az Abruzzok számos bárója, grófja.³⁶ Amint Ranallo megjegyzi, ezek az urak fel is használták az alkalmat, hogy birtokot, hivalt, címet kérjenek, s valósággal zaklatták ezekért a királyt. Egyébként írónk lesujtóan nyilatkozik Lajos aquilai tartózkodásáról. Szerinte nem viselkedett királyhoz méltóan. Leghűbb emberét, Lallót, ki lakomára hívta, tapintatlanul megsértette, s ideje nagy részét egy rosszhírű nő társaságában töltötte. Ranallo azonban ebben a tekintetben nem teljesen hiteltérdemlő. Ő kezdetben lelkes híve volt a királynak, később azonban a zsoldosok pusztításai miatt ellensége lett. Így már krónikája írásakor ellenséges érzülettel viseltetett Lajos iránt. Egyébként, ha a király meg gondolatlanságot követett volna is el, ezt a 22 éves fiatal-embernél nem szabad olyan szigorú kritika tárgyává tenni, mint ő tette.

Lajos hét napot töltött Aquilában, kipihentette seregét és egyesítette csapatait, hogy az ország meghódítására induljon. Már ekkor jelentős terület vallotta urának a magyar királyt. Lajos itáliai útja alatt ugyanis hívei nem pihentek. Lallo elfoglalta és lerombolta Leonessát, felégette Civita Ducata vidékét, s ezzel az Aquilába vezető összes útvonalakat megszerezte. De Fondi grófja sem pihent. Gaetában ellenfeleit kifosztotta, sokat legyilkolt közülük, a királynő idézésére nem hederített, hanem Traettoból üldözte a magyar király nevében Johanna párthíveit. A királynő árulás vétségében újra megidézte, ő azonban kijelentette, hogy a magyar király híve, s védeni fogja magát. A királynő erélyesen akart elbánni a lázadóval, bir-

³⁵ Buccio írja: Io vidi intrar in Aquila la potesta Regale. l. h. 721-723. s.

³⁶ *Colluccio Salutati* dicséri Napoleone hűségét Johannához. „Ipse fere solus, quietus, regieque maiestati obediens et opportunus seditioum compositor semper fuit. Epistolario di Colluccio Salutati a cura di F. Novati. Roma. 1891. vol. 1. 108. Ezzel szemben tény az, hogy Nagy Lajoshoz szegődött, de később a királynőtől bocsánatot nyert és kedves emberévé lett.

tokától megfosztotta és Traetoban ostrom alá vette. A grófnak azonban sikerült az ostromló csapatot törbeccsalni és tönkretenni. Novemberben (1347) már Sessa elfoglalását vette tervbe. Maga köré gyűjtötte a sessai száműzötteket, akiket a királynő kapitánya, Niccolo Toraldo a városból kiűzött. Ezekkel, s több mint 100 lovassal és mintegy 1000 gyalogossal körülvárta a várost, s ott maradt december 6-ig. Toraldo a gróf seregében levő száműzöttek házáit leromboltatta, mire az ostromlók azzal feleltek, hogy a város földjein a fákat kivágták és annyi kárt tettek, amennyit csak tehettek. Közben Caetano Miklós segítséget kapott. Megérkezett Magyar Fülöp és Werner, kik megkísérelték Toraldot Lajos pártjára vonni, de sikertelenül. Az ostromot abbahagyva Fondi grófja elfoglalta Rocca di Monte Dragonit és felprédálta az egész vidéket. Így a Volturnoig sikerült előretolni a magyar uralmat, s ezzel a Capua felé vezető utat akarta biztosítani. Felgyújtotta Toraldo birtokát, Terra di Castellonet is, s elfoglalta Calenot. Ekkor értesült Nagy Lajos közeledéséről, mire eléje akart menni Aquila felé, azonban csak Boianoig jutott, mert betegsége miatt kénytelen volt Sugium fürdőbe vonulni, s itt maradt gyógyulásáig.³⁷

Nagy Lajos először Celano grófja meghívására ennek várába, Castel Vecchioba rándult ki, majd seregével megindult Sulmona felé. A város nem mert ellenállni, megnyitotta kapuit, Lajos pedig sértetlenséget biztosított a lakosságnak. Ettől kezdve azonban mindinkább kitűnnek a zsoldos csapatok hátrányai. Míg a király magyarjai közt drákói szigorral tartotta fenn a rendet, e féktelen zsoldosok mindenütt raboltak, pusztítottak, s ezzel a király és magyarjai népszerűségét tönkretették, uralmát meggyűlöltették. Ehhez járult még a sok rablóbanda, melyek béke idején is csapásai voltak az országnak, most pedig felhasználva az alkalmat, a sereg után vonultak és a megfélemlített népet sanyargatták.³⁸ Sulmona után folytatta a király útját Castello di Sanguinebe, Brizzanoba. Az erődök többnyire ellenállás nélkül nyitották meg kapuikat, csak két erőd fejtett ki ellenállást, a király hada azonban csakhamar elfoglalta, felégette és uraikat elfogta.³⁹

Nagy Lajos célja Aquilából való kiindulása után Capua, Aversa és a főváros, Nápoly. Johanna felkészült a védelemre. Az ország főkapitányává kinevezte Tarantoi Lajost, kit férjévé szemelt ki s ez nevelőjének, az egykori kereskedő Acciajuolinak tanácsára a védelem központjává Capuát tette. A terv nem volt rossz. Ha a magyarok itt vereséget szenvednek, messze

³⁷ *Chron. Suessanum*. Pellicia : Raccolta varie chronache ed altri opuscoli etc. T. 1. 70—75. l. — A krónika szerint a gróf infirmitas Iliaca-ban szenvedett.

³⁸ *Buccio di Ranallo*. I. h. 660—734. s.

³⁹ *G. Villani*. XII. 111. l.

az ország határaitól, hajók hiányában ki vannak téve a teljes pusztulásnak. Capua félig a Volturno folyó kanyarulatában fekszik, Tarantoi Lajos most teljesen körülvette a folyóval a várost s erre támaszkodott seregével, melyben résztvettek a királyi ház hercegei és a királynőhöz hű bárók. Jellemző a viszonyokra, hogy Johanna minden eszközt felhasznált, hogy harcképes sereget állíthasson Nagy Lajos ellenében. Még a rablóknak is kegyelmet ígért, ha résztvesznek a küzdelemben.⁴⁰

A magyar király értesült a nápolyi tervről s nem akarta egy csatára feltenni a hadjárat sorsát részben zsoldos seregével és el akarta kerülni a nagyobb emberáldozatot az erős állásban levő ellenséggel szemben. Különbben is Capuanál a Volturno mély és széles s inkább Beneventnél készült átkelni a sekély Caloren. (1348. jan. 11.) Utközben hadi népe zsákmányolásával sok kárt tett, aminek híre Beneventbe is megérkezett s a város zárt kapukkal fogadta a királyt. Nagy Lajos személye azonban bizalmat ébresztett a lakosokban s kaput nyitottak előtte. Hat napot töltött Lajos a városban, bevárta különböző irányból jövő csapatait s addig főserégét pihentette. A magyarokon kívül a király szolgálatában nagy számban voltak lombard és romagnai zsoldosok és Werner is németjeivel. A lovasok számát 6000-re teszik s természetesen nagy számban volt gyalogság is. Beneventben számos báró is megjelent, hogy bemutassa a királynak hódolatát s a nápolyi követek is tisztelegtek előtte és felajánlották neki a fővárost. Ez bizonyítja, mennyire bízott maga a főváros is a királynő seregének ellenálló képességében.

Nagy Lajos leplezni akarta az ellenség előtt Beneventnél a folyón való átkelését s e célból Miklós fondii gróft Capuához küldte magyarok-, németek- és lombardokból álló seregével. Tarantoi Lajos azt hitte, hogy a magyar király érkezett meg s felkészült a küzdelemre. A gróf azonban először kiosztotta a különböző csapatok közt a szerepeket s azután merészen támadt. Míg a magyarok nyilaikkal a lovakat pusztítják, addig a többiek lándzsával támadnak a lováról leesett, vagy gyalogos ellenfélre. A nápolyi sereg harci értéke igen csekély volt, mert egy rész csakhamar futásnak eredt, a bárók pedig mikor értesültek, hogy a király Beneventben van és seregének csak egy része támadt Capuánál, elszórtak. Így a főváros elveszettnek látszott. Johanna akart ugyan még egy kísérletet tenni az ellenállás megszervezésére, de a Durazzo hercegek, kik Tarantoi Lajos vezérlete alatt úgyis csak kényszeredve vettek részt a hadjáratban, kijelentették, hogy nem harcolnak tovább Nagy Lajos ellen. A királynő elveszettnek látta ügyét és egy bizonyos Jakab nevű hívének két gályáján elhagyta fővárosát.

⁴⁰ Reg. Ang. vol. 354. 96—97. — (Nápolyi levéltár).

hogy Provenceban a pápa közbenjárását kérje (jan. 15.). Tarantoi Lajos Acciajuolival szintén Nápolyba tért vissza, hol azt kellett látniok, hogy a főváros a magyar király fogadására készülődik. Ezért, mivel gálya nem állt rendelkezésükre, egy teherhajóra szálltak s Porto Ercoléba hajóztak. Innen szárazon folytatták útjukat Firenze felé, a város azonban semlegességére hivatkozva nem fogadta be őket s így Porto Pisanoban hajóra szállva szintén Provenceban kerestek menedéket. Innen értesítette Tarantoi Lajos Firenzét szerencsés megérkezéséről, a pápa és a bíborosok kitüntető fogadásáról. Egyszersmind reményét is kifejezte, hogy hamarosan visszatér és országát visszafoglalja, de erre kéri a köztársaság segítségét.⁴¹

Tarantoi Lajos távozása után Capuából a zsoldosok megszöktek, mire Altavilla gróf kítűzte a magyar király zászlaját és a város kulcsait átnyújtotta Fondi grófjának. A magyar párt előhaladását az árulás is megkönnyíti. Tarantoi Lajos január 16-áról kelt levelében a firenzei tanács előtt vádat emel polgárai, Niccolo de Quarantola és társai ellen, kik Civitella várát elárulták s az árulók példás megbüntetését kéri.⁴²

Nagy Lajos január 16-án indult ki Beneventből, nyomon követték seregét a martalócok, kikkel a városi polgárok heves harcokat vívtak, melyek mindkét részről sok áldozatot követeltek, a külváros egy része pedig a lángok martalékvá lett.

Nagy Lajos Maddalonin keresztül iparkodott Aversaba, hova január 17-én érkezett meg. A capuai kudarc után ellenállásra nem talált a sereg, melyet ekkor 7000 főre becsültek. Ez alatt azonban csak a király rendelkezésére álló sereg értendő, mert egyes csapatok különleges rendeltetéssel távol voltak s Lajos épen Aversaban akarta ezeket bevárni, hogy a fő városba való bevonulása minél impozánsabb legyen. Itt csatlakozott a királyhoz a capuai kalandról visszatérő Fondi grófia is. Az urak, kik eddig késtek a hódolattal, szintén megragadták az alkalmat, hogy a király kegyét biztosítsák maguknak. Eljött többek között Johanna egyik kiváló embere, Goffreno di Marzano admirális is fiával, Róberttel. Csak a Montaltok és Sanseverinok nem jelentek meg, miként a sessai krónika rosszmájúan megjegyzi: quia non potuerunt tam cito.⁴³ A király üd-

⁴¹ Johanna mondja oklevelében: „pro servitiis prestitis nobis cum suis galeis duobus recensentes, quod idem Jacobus illo sterili tempore, quo sinistra fortuna in regno nostro novercabat, cum dictis suis duobus galeis propriis, ut possemus impias manus evadere hostis nostri capitalis et emuli regis H. nos dicto regno ad partes Prov. transtulit pro implorandis auxiliis Ste Matris Ecclesie etc. *De Lellis*: Notamenta. v. k. 1193. l. (Nápolyi levéltár). Tarantoi Lajos menekülésére l. *Documenti degli Archivi Toscani* II. k. 561. (XVI. 282). — *Palmerii* De vita et rebus gestis Nicolai Acciajoli etc. Muratori Ss. XIII. 1209. — G. *Villani*. XII. III. c.

⁴² *Documenti degli Archivi Toscani*. II. k. 561. l. (XVI. 281).

⁴³ *Chron. Suessanum*. Pellicia kiadásában II. k. 76. l.

vözetére megjelentek a királyi hercegek is (jan. 20.) s a legszívélyesebb fogadtatásra találtak. Mikor már Lajos távozni akart Aversából, akkor tört ki belőle váratlanul a keserűség, Durazzo Károlyt kivégeztette, a többi herceget pedig fogságba vetette. A főök kétségtelenül a megfélemlítés volt. Meg akarta mutatni, mi vár az árulókra, még ha a királyi ház tagjai is, mert Károly herceget árulónak tartotta.⁴⁴ Hat napi tartózkodás után megindult Nápoly felé. Az aversaiak Lajos érkezésekor földbe ásták minden értéküket, mert attól féltek, hogy a király öccse haláláért a városon is bosszút áll és leromboltatja. Érthető tehát megkönnyebbülésük, mikor Lajos teljes rendet tartott, megbüntette a seregét követő rablókat, fosztogatókat, s a város kormányát fra Morialera bízta, kinek rendelkezésére magyar csapatot bocsátott.⁴⁵

A nápolyiak több mint 1000 embert küldtek Aversaba Lajos hódolatára s ezek kalauzolása mellett vonult be a fővárosba január 23-án (valószínűbb datum, mint G. Villanié, a január 24.). A bevonulásnál azonban végzetes hibát követett el. A nápolyiak semmi ellenállást nem tanúsítottak, sőt már — miként láttuk — Beneventbe elküldték követeiket, hogy neki, mint Anjou Károly utódának hódolatukat bemutassák.⁴⁶ A király mégis a legnagyobb bizalmatlansággal viselkedett a nápolyi polgárság iránt. Valaki — talán a gonosz Pipino — összeesküvésről beszélt a király előtt, amelyet Durazzo Károly szőtt a nápolyi polgárokkal s amelynek értelmében a bevonuláskor a királyt megölik. Ezzel magyarázható, hogy mikor a nép felajánlotta Lajosnak a baldachint, bántó nyilatkozattal visszautasította a megtiszteltetést. Kijelentette, hogy nem bízik bennük, csak zsoldosaiban s mint győztes fejedelem páncélban, fején sisakkal, karddal kezében, gyöngyliliomokkal hímzett bíborpalástban vonult be a városba és a Castel Nuovóban szállt meg.

Lajos visszautasító magatartására a nép hangulata egy csapásra megváltozott s az elkeseredést fokozta a rabló zsoldosok garázdálkodása is. Ezek kirabolták a hercegek palotáit s fra Moriale, előbb Durazzo Károly embere, a herceg palotájából minden elmozdíthatót elrabolt.⁴⁷ A féktelenség még az idegenekre is nagy hatással volt s Boccaccio, ki előbb igazságosoknak (iustissima) nevezte Nagy Lajos fegyvereit, most vérengző (trux) Poliphemusnak nevezte a királyt.

Lajos első teendője a kormány berendezése volt. Nápoly kapitányává a peruggiai Baglione de Baglionit, abruzzoi justiciariussá a szintén peruggiai Cecchino di Vinciolo de Vinciolo-

⁴⁴ Erre vonatkozólag l. A második aversai tragédia c. tanulmányomat. Budapest. 1929.

⁴⁵ G. Villani. XII. c. 112.

⁴⁶ Palmerii Vita etc. 1208.

⁴⁷ Chron. Estense. 448. l. — Chron. Siculum. 12. l.

lit, camerlengová Lallot nevezte ki. A négy nápolyi erődbe (Castel Nuovo, Castell dell'Uovo, C. Capuano és S. Elmo) megfelelő őrséget helyezett. A salerno-i Torre Maggiore erődöt Riccardo di Agello eltávolítása után familiárisára, a nápolyi Felice Morescára bízta.⁴⁸ Mivel a tisztviselőket kicserélte s a régieket híveivel helyettesítette, ezzel is sértette a nápolyiakat, mert így a tisztségekkel járó jövedelmet elvesztették s a királyi családtól húzott kedvezmények is elmaradtak.

Nagy Lajos nápolyi tartózkodása alatt ünnepélyeket adott s a népet megvendégelte. Bizonyára személyét akarta így kedvesebbé tenni a nápolyiak előtt. Ugyancsak Nápolyban fogadta a velencei követséget is, ami szintén tekintélye emelésére szolgált.⁴⁹

Nagy Lajos ellátogatott a Castell dell'Uovoba is, hogy felkeresse a kis Martell Károlyt, öccse állítólagos gyermekét. A kis herceg már ekkor magyar kézben volt. Amelio átadta Pomázi Cicónak (Ferenc), magyar főúrnak, ki 1353-ban mint tárnokmester és borsodi főispán szerepel. A király nagymama gondjaira akarta bízni unokaöccsét s azért illő kísérettel Magyarországra küldte s ugyanakkor magyar őrizet alatt útnak indította Visegrádra az elfogott hercegeket is. Nem tévesztette szem elől hadjárata tulajdonképeni célját sem és szigorú vizsgálatot indítva öccse gyilkosainak kinyomozására a gyanusak közül néhányat ki is végeztetett.⁵⁰

Ugy látszik, a király Nápolynak, a fővárosnak birtokbavételével befejezettnek tartotta az ország meghódítását, mert úgy Perugia, mint Firenze signoriájához intézett levelében azt jelentette, hogy az egész ország (a Faron innen) az ő hatalmában van.⁵¹ Pedig például Mellit még a királynő nevében kormányozta Acciajuoli fia, Lőrinc s miután a király még senkit sem küldött Otranto vidékére és Calabriába, a bírák ezeken a területeken a királynő nevében ítéleztek s a magyar királyt nem ismerték el, de viszont az is tény, hogy semmiféle lázadás nem volt Johanna érdekében.⁵²

Mint ilyenkor szokás, a fővárosban egyre-másra újabb és újabb vész hírek keringtek. Így azt terjesztették, hogy Lajos prédára akarja bocsájtani a várost. A hír nagy felháborodást idézett elő a lakosság körében, mely fegyverkezni kezdett és gyűlölettel tekintett új urára. A megváltozott néphangulat és a kezdődő pestis hatása alatt Lajos elhagyta fővárosát s meglátogatta az ország nevezetesebb városait. G. Villani szerint az Abruz-

⁴⁸ *Ex Mas.* 75. n. 35. Nápolyi levéltár.

⁴⁹ *Anjoukori Dipl. Eml.* II. 262.

⁵⁰ *Anjoukori Okmánytár* VI. k. 112. l. (71. sz). — *Chron. Siculum* 11—12. l.

⁵¹ *Diario del Graziani* 147. l. — *Villani* G. XII. 114. — A levélben Jeruzsálem és Szicília királyának írja magát. (1348. febr. 8.)

⁵² *M. Villani.* I. 12. c.

zok városain kívül megfordult Apulia egyes részein és a Šalerno hercegségben is, melyhez való jogukat a magyar Anjouk címükben is fenntartották. Mikor április hóban visszatért a fővárosba, néhány báróját halva találta s bár jól tudta, hogy a lakosság bosszújának estek áldozatul, valamint több nápolyi előkelőnek a személye ellen irányuló összeesküvéséről is értesült, nem indított vizsgálatot az ügyben, hanem inkább bizalmat mutatott. Így többek közt serege létszámát is lecsökkentette. Már — miként említettük — a főváros birtokbavételével befejezettek vette a hadjáratot s elsősorban azokat az urakat bocsátotta el, kik Itália különböző városaiból önként hozzácsatlakoztak. Így Francesco degli Ordellafinak, Forli és Cesena urának, ki birtoka megtámadásáról értesült, engedélyt adott a távozásra s Ordellaffi márciusban visszatért csapatával hazájába. Hasonlóképen eltávozott Filippo Gonzaga is.⁵³ Mivel nagyobb ellenállásra nem számíthatott, elhatározta a német zsoldosok egy részének elbocsájtását is Wernerrel egyetemben. Ezek ugyanis óriási pénzbe kerültek s amellet fegyelmetlenségükkel a király ellen hangolták a népet. Az elbocsájtott zsoldosok Werner köré csoportosultak, számszerint vagy 3000-en s mindenfelé gyujtogattak, raboltak, gyilkoltak. Mivel ezek észak felé vonultak, a király figyelmeztette a vele barátságos viszonyban lévő államokat, hogy kellően készüljenek fel fogadásukra. Így Firenzével tudatta, hogy megszerezte a Faron innen fekvő Szicília egész birtokát, tehát feleslegessé vált lovaszoldosai egy részét, köztük Werner herceget, kielégítette s szolgálatából elbocsájtotta. Ez alkalommal esküt követelt a zsoldosvezértől, hogy nem szövetkezik a király vagy valamelyik vele baráti viszonyban álló állam, főleg Firenze ellen. „Mivel azonban nincs hűség és kegyelet azokban, kik katonaeletet élnek s a nevezett Werner herceg máskor is hajlandó volt szövetség ürügye alatt sok veszélyes dolog elkövetésére,” inti a firenzeieket, legyenek éberek. Ha a zsoldosok mégis megtámadnák a várost, a király hajlandó teljes erejével támogatni őket, hogy kimutassa irántuk való szeretetét. Hasonló értelemben írt Peruggiának is.⁵⁴ A firenzeieket meghatotta a király előzékenysége s követség útján megköszönték jóindulatát, kérték barátságát a jövőre is. Lajos szívesen fogadta a követeket s kijelentette, hogy elődei nyomdokain kíván haladni s nemcsak fenntartja, hanem erősíteni is kívánja velük a baráti viszonyt. Amint ő szükség esetén hű barátaihoz fordul, úgy ő is kész mindenkor segíteni őket, ha hozzá fordulnak. Ama reményének ad kifejezést, hogy barátságuk tartós és gyümölcsöző lesz.⁵⁵

⁵³ *Hist. Misc. Bonon.* 411. l.

⁵⁴ *Documenti degli Archivi Toscani.* II. k. 591. l. (XVI. 349). A levelet híven közli G. Villani: XII. l. 114. c. — Peruggiára: *Diario del Graziani.* I. h. 147. l.

⁵⁵ *Documenti degli Archivi Toscani.* II, k. 591. (XVI. 350.) Márc. 24-éről.

Firenze politikai magatartására jellemző, hogy követségével egyidőben, február hónapban, Tarantoi Lajos segélykérő levelére előzékenyen megígérte, hogy amennyi embere csak van, rendelkezésére bocsájtsa s Sienát és Peruggiát is felszólítja, hogy küldjenek lovasságot Nagy Lajos ellen.⁵⁶ Igaz, hogy ígéretét nem vette komolyan, de mint kereskedőváros, minden eshetőségre berendezkedett. Werner csapatával a Campagnára vonult s azt pusztította, de a római bárók útját állták, Firenze, Siena, Peruggia és Arezzo pedig ligába léptek ellene.⁵⁷

1348 tavaszán teljes erővel kitört a dögvész a királyság területén és ezrével szedte áldozatait. A király kíséretében lévő urak — miként János minorita előadásából kivehető — iparkodtak királyukat rábeszélni, hogy ne kockáztassa életét, hanem térjen haza, hiszen célját tulajdonképpen már elérte. Ehhez járult a pápa üzenete, melyet Bertrand bíboros útján juttatott el Lajoshoz. Kelemen kijelentette, hogy nem veheti el a koronát Johannától, ki a pápai udvarban panaszkodik, hogy Lajos megfosztotta országától, pedig sem elítélve nincs, sem a férgyilkosságot nem bizonyították rá. A pápa három kardinálist bízott meg a vizsgálattal, mert hozzá tartozik a bűn büntetése és a királyság birtokában az ítélet. Ha jogot formál a király Nápoly birtokára, ezt bírjokon kívül kellett volna megtennie s bevárni a pápa ítéletét.⁵⁸ Ez a pápai üzenet a királyt bizonyára elkedvetlenítette s elhatározta, hogy visszatér Magyarországra. Az országban helyettesül a német zsoldoskapitányt, a becsületes Wolfhardt Ulrikot tette meg és rendelkezésére bocsátotta a szolgálatában lévő 1200 német zsoldost, Nápoly erődeit ellátta élelmiszerral, ruhával, fegyverrel s ezek őrzését is Ulrikra bízva, elhagyta a fővárost. Apuliában a várak őrzését nagyrészt magyarjaira ruházta, hadi népét felosztotta az országban s kapitányainak, várnagyainak lelkükre kötötte, hogy éberen ügyeljenek a rájuk bízott területekre. Mindent elrendezve május végén Barlettában egy gyenge gályára szállt és visszatért hazájába. A nápolyi bárók egy része csak a kényszernek engedve hódolt meg a királynak és örömmel értesült elutazásáról, sokan azonban sajnálattal vették tudomásul távozását, mert nagy rendet tartott seregében, magyarjait kisebb vétségeikért is igen szigorúan büntette, a parasztok rablóbandáit szétverte, az utakat biztosította és igazságos volt.⁵⁹ Ez a legszebb emlék, melyet egy uralkodó maga után hátrahagyhat.

Miskolczy István.

⁵⁶ *Lettere missive*. Reg. 9. 24. Firenzei állami levéltár.

⁵⁷ *Chron. Sanese*. Muratori Ss. XV. k. 122. l.

⁵⁸ *Fejér Gy.*: Cod. Dipl. IX. l. 569. (319). — *Chron. Dubnicense*. l. h. 163. c.

⁵⁹ A király kapitányokul lehetőleg magyarokat alkalmazott. Így Taranto hercegség helytartója szintén magyar úr, Tamás lett — Lucerat és vidékét Wolfhardt Konrádra, a Terra di Lavoro kormányát Treutel Miklósrá, Calabriát Miczk bán fiára ruházta, míg a Monte Sant' Angelo és az Abruzzok őrzetével Csúzi János és Dobozi Mihályt bízta meg. — A közhangulatra l. *M. Villani* l. l. 16. c.